

¹Құрманбаева А.Ә., ²Әлім Ә.Ә., ³Нұрманова М.С.

¹ф.ғ.к., доцент, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: alma-kurmanbaeva@mail.ru

²аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: aselalimkaznu684@gmail.com

³аға оқытушы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: marzhana-088@mail.ru

САЯСИ ЖУРНАЛИСТИКА – АҚПАРАТ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ЫҚПАЛДЫ САЛА

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін қазақстандық журналистика саласы аса маңызды кезеңге бет бұрды. Ең алдымен әлемдік журналистикамен, жер шарын жайлаған ғаламтор жүйесімен ашық байланысқа шыға бастады. Кеңестік кезеңде мықтап орын алған, санаға сіңірілген кейбір пікірлер өз маңыздылығын жоғалтты. Ұзақ жылдар демократиялық деп баға беріліп келген шетел журналистикасының көріністері қазақстандық нарықта өз орнын тапты. Адам құқығын қорғау, баспасөз бостандығы және алуан түрлі саяси, әлеуметтік, экономикалық, сонымен қатар, рухани мәселелерге белсене араласа бастады.

Саяси салаға қатысты журналистика мемлекетіміздің барлық саласын қамтитын мемлекеттік, сол сияқты мемлекеттік емес те БАҚ құралдарын біріктіретін маңызды саланың бірі. Журналистика өзі өмір сүріп отырған кезеңнің барлық өзекті мәселелеріне кеңінен араласуы қажет болғандықтан, барлық ақпарат құралдары жанрлық және стильдік тұрғыдан әртүрлі тақырыптардан тұратын шығармалар жиынтығынан құралады. Басылымдар мен бағдарламалар, тіпті жекелеген материалдар мен көрсетілімдер кейде мүмкін болатын аудиторияның барлығына бірдей бағытталса, кейде белгілі бір әлеуметтік және саяси топтарға (мамандығы, кәсібі, мүддесі, жас ерекшелігі, жынысы, т.б. бойынша) арналады.

Түйін сөздер: саясат, саяси журналистика, әлеуметтік мәселелер, аса ықпалды тармақ, оқиғаларды қамту, даму бағыттары.

¹Kurmanbayeva A., ²Alim A., ³Nurmanova M.S.

¹Docent, Al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: alma-kurmanbaeva@mail.ru

²Senior teacher, Al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: aselalimkaznu684@gmail.com

³Senior teacher, Al-Farabi Kazakh national university, Kazakhstan, Almaty, e-mail: marzhana-088@mail.ru

Political journalism as a very influential sphere in the information space

An important phase was reached by Kazakhstani journalism sector with the country's independence. First of all, it achieved a more leveled dialogue with world-class journalism through the global Internet system. Some of the opinions implanted in the consciousness that took place during the Soviet period have lost their meaning. Democratic features of foreign journalism, which have been negatively related for many years, have found their place in Kazakhstani journalism. Journalism based on human rights, freedom of speech, freedom of the press and diversity, has had a marked improvement in the political, social, economic and spiritual spheres of the country's life. Journalism related to the political sphere has become viable as an important and very influential part of journalism, which covers all aspects of politics and political science both in state and non-governmental media.

Since journalism needs more participation in all current problems of its existence, all media consist of genres and styles that consist of various topics.

Publications and programs, even individual materials and presentations, are sometimes focused on all audiences, and sometimes on certain social and political groups (by profession, profession, interests, age, sex, etc.).

Key words: politics, political journalism, social problems, a very important stage, coverage of events, trends of the development.

¹Құрманбаева А.А., ²Алим А.А., ³Нурманова М.С.

¹к.ф.н., доцент, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: alma-kurmanbaeva@mail.ru

²ст. преподаватель, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: aselalimkaznu684@gmail.com

³ст. преподаватель, Казахский национальный университет имени аль-Фараби,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: marzhana-088@mail.ru

Политическая журналистика как влиятельная сфера в информационном пространстве

С обретением страной независимости для казахстанского сектора журналистики наступил очень важный этап. Прежде всего, стал возможным более откровенный диалог с журналистикой мирового уровня посредством глобальной интернет-системы. Некоторые из внедренных в сознание мнений, имевших место в советский период, утратили свое значение. Как отмечают авторы исследования, демократические особенности зарубежной журналистики, отношение к которой было негативным в течение многих лет, нашли свое место в казахстанской журналистике. Журналистика, основанная на правах человека, свободе слова, свободе прессы и разнообразии, активизировалась в политических, социальных, экономических и духовных сферах жизни страны. Журналистика, связанная с политической сферой, стала жизнеспособна как важная и очень влиятельная часть журналистики, охватывающая все аспекты политики и политической науки и в государственных, и в неправительственных СМИ.

Авторы статьи рассматривают различные жанры и стили политической журналистики. Практическая значимость работы подтверждается тем, что журналистика нуждается в более широком участии во всех текущих проблемах современности, все средства массовой информации вовлечены в мир политики. Публикации и аналитические программы, даже отдельные материалы и презентации ориентированы на решение задач политической практики.

Ключевые слова: политика, политическая журналистика, социальные проблемы, освещение событий, тенденции развития.

Кіріспе

Саясаттың негізгі мақсаты адамдарға ықпал ету екендігі ежелгі дәуірлерде-ақ белгілі. Мәліметтерді, тиісті ақпараттарды, жарнамаларды, жекелеген хабарламаларды жариялау әртүрлі бағыттарда жүзеге асырылып отырған.

Араға ғасырларды сала отырып ХХІ ғасырда коммуникация құралдарын бір жерге топтастырған әлеуметтік жүйе пайда болды.

Қазақ журналистикасының қалыптасып, дамуына үлкен үлес қосқан Ахмет Байтұрсынұлы «Қазақ» газетінің 1913 жылғы шыққан алғашқы нөмірінде: «Әуелі газета – халықтың көзі, құлағы, һәм тілі. Адамға көз, құлақ, тіл қандай керек болса, газета сондай керек. Газетасы жоқ жұрт, басқа жұрттың қасында көзі жоқ соқыр, құлағы жоқ керең, тілі жоқ мылқау секілді. Дүниеде не болып жатқанын көру, есту жоқ, өз пікірін айту жоқ» (Алаш, 2004. – Т.1. – 552 б.) деп ашына жазады. А. Байтұрсынов айтқан ой – ақпаратты түсініп оны қадесіне жаратқан жұртшылық қана білімді, алға нық қадам жасай алатын ұлт бола алмақ дегендік еді.

Негізгі бөлім

Ғұмар Қараш өз кезегінде, ақпараттың бұқараға қажеттігін былайша түсіндіреді: «Мәдениеті, салты озық елдерге ақыл иесі

адамдардың бір ауыз сөзі газет арқылы екі-үш күнде елінің басынан аяғына оқылып, тыңдалып қалады. Пайдалы істі ынтымақпен істей қойысады. Залалды істің зардабын күн ілгері біліп, сақтанысады. Бізде олай емес, елдің бір шетінде бүліншілік болып, жау орнап жатса, екінші шетінің одан хабары жоқ, ойын-күлкімен болады. Қайғыны, шаттықты бірге көрмеген соң бізде ынтымақ жоқ, ынтымақ болмаған соң күш-қуат жоқ» (Ақ жол. 2011.–357).

Қазақтың ұлы перзенті, ғалым Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай, шынында да журналист «халықтың көзі, құлағы һәм тілі» болуы керек. БАҚ әлемде болып жатқан оқиғалардан құлағдар етіп, халыққа жариялау арқылы қоғамға ой салатын, пікір қалыптастыратын қызмет түрлерінде журналистің кәсіби шеберлігі терең болғаны абзал. Өткен тарихқа көз салсақ, қазақ журналистикасына екі ғасырдан аса уақыт болған. Көптеген тұлғаларымыз басқа елдердегі секілді қазақ журналистикасының негізін салды, бағытын айқындап берді. Өткен ғасырдағы Шоқанның «Жоңғария очерктерінен» бастап, Абай мен Ыбырай еңбектеріндегі публицистикалық сарындар мен элементтер қазақ журналистикасының бастау бұлақтары десе де болады. Одан соң мерзімді басылым ретінде дүниеге елген «Түркістан уалаяты» мен «Дала уалаяты» газеттерінің, таралымы аса ауқымды

болған «Қазақ» газеті мен «Шолпан», «Сана», «Садақ» журналдарының ел арасында атқарған рөлі ерекше болған.

Белгілі тарихшы Мәмбет Қойгелді «Азаттық тақырыбы – мәңгілік тақырып» атты мақаласында «Халықты тарих тұрғысынан сыйлау дегеніміз – олардың шындықты білуі. Сондықтан халыққа тарихи шындықты білуге көмектесуіміз қажет. Тарихи шындықты білген халық – ол алғыр, мықты халық. Ол өзіне-өзі сенімді халық. Ал тарихи шындықты білмеген халық жалтақ әрі қорқақ болады. Біз халқымызды білімді, интеллектуалды, ақылды, өз мүддесін қорғай алатын халық тұрғысынан көргіміз келсе, оған тарихи шындықты білуге және меңгеруге әрі өз қажетіне жаратуға қолдау көрсетуіміз қажет» деп жазады. («Президент және халық» газеті. 2015). Ғалымның бұл пікірінде елдегі саяси жағдаяттардың бәрін білу арқылы халық заман көшінен қалмайды, дұрыс, бұрысты бағалай біледі, мықты елге айналады деген ой жатыр. Баспасөздегі шындықты оқу арқылы халық тарихын біліп жатса, жабулы қазан күйінде келген мәліметтерге қол жеткізе алса, ненің ақ, ненің қара екендігін бағамдаса, одан ешкім ұтылмайды. «Оқырман бағдарлама арқылы мақалаға өзінің пікірін қалдыра алады және егерде басқару панеліне қолжетімді болса өзі де мақаланы оңай дұрыстай алады» (Бурлак, 2007). Жалпы, ақиқатты жеткізуші журналистердің шығармашылық қарымы терең болуы керек. Осы орайда белгілі ғалым Темірбек Қожакеевтің «Не жазсаңдар да фактіні атап, оқиғаны құр хабарлап қана қоймаңдар, сырын ашып, себебін түсіндіріңдер, салдарын айтыңдар» (Қожакеев Т. 1991.–224 б.) деген қағидасы назардан қалт кетпеуі тиіс.

Қазіргі уақытта елімізде басылым саны көп. Соның негізгілеріне «Абай», «Ақиқат», «Айқын», «Алаш айнасы», «Алматы ақшамы», «Алтын ұя», «Ана тілі», «Арай», «Арқа ажары», «Астана ақшамы», «Білім жаршысы», «Дала мен Қала», «Егемен Қазақстан», «Жас Алаш», «Жас қазақ», «Заң», «Ислам және өркениет», «Қазақ үні», «Қазақстан Заман», «Қазақстан мұғалімі», «Нұр Астана», «Оңтүстік Қазақстан», «Орталық Қазақстан», «Президент және халық», «Солтүстік Қазақстан», «Ұлан», «Халық сөзі», «Шарайна», «Экономика» газеттері жатса, әлеуметтік желілер, арнайы сайттар арқылы да көпшілікке қолжетімді көптеген арналар жұмыс істеп отыр. Олардың барлығы да мемлекет құзырында деп айтуға болмайды. «Қазір БАҚ барлығында дерлік веб-сайт, портал, жекелеген

журналистік блогтар мен форумдар, рейтинг-сауалнамалар, тіпті әлеуметтік желілері де бар. Веб-сайт – бұл белгілі бір ақпарат түрінің веб-сервер арқылы ғаламтор кеңістігінде сақталуы және өзінің атауы арқылы ерекшеленетін ақпарат сақтаудың түрі» (Выготский, 2001). Бұл дәстүрлі БАҚ-тың өзі жаңа медиа арқылы ақпарат нарығына шығып отыр дегенді білдірсе керек. Дегенмен, кейде отандық арналар жаттанды, көпшілікке қызық емес, ескірген материалдар ұсынып жатады. «Шетелдік медиа арналар, мысалы АҚШ-тың «USA Today», «New-York Times» «Washington Post» секілді ірі басылымдарының веб-беттерінде үлкен көлемдегі материалдар аз, мұнда мәтіннің неғұрлым ықшам, оқуға жеңіл болуына аса мән беріледі» деп жазады «Қамшы» сайты өзінің «Жаңа медиа: аңызы мен ақиқаты» атты мақаласында («Қамшы», 2013). Демек, дамыған елдердің озық тәжірибесін қарастыру, ұлтымыздың болашағына оң ықпал ететіндей бағыттарына баса назар аудару әлі де өзекті бола бермек. «Азаматтық журналистика – бұл адамзат үшін адамдармен жасалынған журналистика» деп жазған болатын (Дэн Гиллмор, 2014).

«Мемлекеттік емес БАҚ-тар қожайындарының қатты қыспағына түсіп отыр... Әлгілер өздерінің талас-тартысына енді журналистерді тартады. Айналып келгенде журналистер әлгі қалталы байлардың айтқанымен жүріп, солардың сойылын соғатын аманат-адамдарға айналды», – деп атап көрсетеді Елбасы да (<https://kk.wikipedia.org/>).

«Біздің басты мақсатымыз ғаламтордан белгілі бір жаңалықтар топтамасын алып, оны тақырыптарға, мазмұнына сай саралайтын бағдарлама жасау» (Singer, J 1996).

«Ақпарат құралдары тасымалдаушы, сан түрлі журналист мәтіндерін және өзге де материалдарды – ресми хабарламаларды, әдеби-көркем туындыларды, кинофильмдерді, театр қойылымдарын, жарнаманы – бұқараға таратушы, қажетті ақпаратты өз бойына жинақтаушы ретінде әлеумет сахнасына шығады» (Wilson A., 2009). Осындай ақпараттар айдынында саяси журналистика өзіндік дара бағытымен оқшауланатыны анық.

Ойталқы

Саяси журналистика кең аудиторияны қамтумен бірге заманауи мәселелерді көтере отырып, әртүрлі бұқаралық аудитория қабаттарына ағымдағы ақпараттарды жеткізуге баса мән береді. «Алайда, қазіргі күнде ғаламтор шынайы журналистиканы керек етпей, қоқысқа айналды-

рып та жібергенін кейбір ғалымдар мойындап отыр. Саяси журналистика – саяси оқиғалар мен саяси ғылымдардың барлық салаларын қамтитын журналистиканың маңызды әрі аса ықпалды тармағы» (Астана ақшамы» 2002). Бұл турасында профессор Кәкен Қамзиннің пікірі өте орынды: «Қазіргі қазақстандық ақпараттық кеңістікте блогтық жұтаң тіл, кибер ой жүйесі жедел қалыптасып келеді. Тіпті, аса бай, аса құнарлы қазақ тілінің варианты осы деуге сенгің де келмейді. Сауатсыздық пен білімсіздіктің көрінісін іздесеңіз, тап қазір блогосфераға жүгініңіз. Өтпелі, уақытша құбылыс болса да, қазіргі Интернет сауатсыздық резервациясына, шала сауаттылардың дау-дамай, байбаламы мен бетжыртыс алаңына айналды. Ол – индивидтер, жіктер, әлеуметтік топтар мәдениеті мен көзқарасының айнасы, сонымен қатар психологиялық терапия, тұрмыстық тауқыметтен, сыбағалы мифологемадан дистанциялық тілдесу, ақпарат алмасу арқылы арылудың әдісі. Белгілі бір дәрежеде көңілдегі кірді кетіру, психологиялық дерттен емделу тәсілі. Интернет – ортақ тарихи талқының, ортақ тарихи құлазудың да көрінісі» (Қамзин К. 2015), – деп ашына жазады.

Қазіргі кезде саяси журналистика БАҚ еркіндігін қамтамасыз етіп келе жатқан аса маңызды сала. Ақпарат құралдары бостандығының кепілі – Ата заңымыз және Республика Президенті екендігі белгілі. Демек, еліміздегі экономикалық-әлеуметтік, мәдени, ғылыми реформалардың дамып, өрістеуіне сәйкес әлемдік ақпарат кеңістігіне ену арқылы саяси журналистика қоғамдағы жай-күйді бақылап, жариялау сипатымен ерекшеленеді. Қазақстан Республикасының «БАҚ туралы Заңындағы» «Жалпы ережелер» деп аталатын 1-тарауда: «Бұқаралық ақпарат – тұлғалардың шектеусіз аумағына арналған баспа, аудиовизуалды және басқадай хабарламалар мен материалдар» (ҚР «БАҚ туралы Заңы», 1999) деп көрсетілген. Ұстаз, ғалым, журналист Б. Жақып былайша таратып айтады:

1. «Ақпарат бұқараға бағытталады (яғни қоғамға, халыққа, аймаққа, кәсіп иелеріне, т.б.);

2. Ақпарат қоғамдық өмірдің әртүрлі саласындағы көпшілікке қажетті олардың ойларындағы көкейкесті мәселелерге сәйкес келетін ақпарат болуы керек;

3. Жалпыадамзаттық биік мұраттарға ұмтылдыратын мәселелер бойынша жұртшылықтың біртұтас көзқарасын қалыптастыру қажет;

4. Бұқаралық ақпаратқа қол жеткізуіне тиімді жағдай жасалуы (яғни тегін немесе аз ғана тө-

лемақыға ақпарат тарату, жаңалықтарды жеткізудің қарапайым түрлерін пайдалану);

5. Аудиторияның бір мезгілде ақпарат алуын қамтамасыз ету мүмкіндігі; Яғни ақпаратты үздіксіз, тұрақты және мерзімді түрде жеткізу. Теледидар мен радиода тұрақты уақытта хабарлар беріп отыру, ал газетте айдарлар мен циклдардың, беттердің реттілігін қадағалау;

6. Бұқаралық ақпарат құралдарына барлық қатысқысы келген азаматтарға ашық мүмкіндік беру» (Жақып Б., 24, 25).

Саяси журналистиканы саясаттанудың бір құралы есебінде де қарастыруға болады. Көптеген елдерде саяси журналистика өкілдерін жергілікті биліктің сойылын соғушы, яғни билікке бағынышты деп есептейді. Алайда әлемнің жетекші елдерінде саяси журналистика өкілдері үкіметті, елдің саяси құрылымын немесе саяси басшысын бір мезетте ауыстыруға, өзгертуге мүмкіндіктері бар екендігін талай рет дәлелдеп берген. Журналистиканың, оның ішінде саяси журналистиканың маңызын оған «төртінші билік» деген баға беру арқылы айқындаған.

Зерттеушілер ойынша, саяси журналистика екі формада көрініс табады. «Алғашқысы – кәсіби тілшілік жұмыс және екіншісі – публицистика. Десек те зерттеушілердің өздері мұндай бөлініс шарттылық, шын мәнінде саяси журналистика бір бүтін нәрсе деп есептейді» (Сарсенбаев А., 1998). БАҚ-тың әлеуметтік функциясына сүйенсек, саясат – бұл БАҚ қызмет ететін саланың бірі. Бұл салада журналистика саяси үдерістердің қатысушысы әрі жүйелі, бүтін және іштей дифференцияланған құрылым ретінде көрініс береді. «Мәртебесі мен рөлі жағынан БАҚ бір жағынан құрал, субъект әрі саяси процестердің бақылаушысы» (ҚР «БАҚ туралы Заңы», 1999).

«Саяси журналистика – бүгінгі күннің айнасы. Онда барлық салалар – философия, саясат, экономикалық ғылымдар, әлеуметтану, мәдениет, спорт, өнер, бәрі де әрі шығармашыл, әрі көпшілік танымының көрінісіне айналады. Саяси журналистика – халық пен үкіметтің арасындағы байланысты, ел оқиғалары мен саясатын танытушы сала бола отырып, төртінші билік ретінде қоғамдық пікір туғызып, қалыптастыратын ықпалға ие, әлеуметтік институтқа тән зор күші бар құрал» (Қ. Шамақай, 2016).

Демократиялық әлемде баспасөз бостандығы бар, ашық жария түрде оның өз заңдылығы да бар екендігі түсінікті. Әртүрлі саяси текетірес, көзқарас, түсінбеушіліктен туындайтын, теріс

бағыттағы мақалаларды жариялау, ол мемлекет, ел мүддесіне зиянын тигізетін себеп болуы мүмкін. Сондықтанда ақпарат құралдарына жалған, мақсаты айқындалмаған, жүйеленбеген материалдарды беруден аулақ болу керек.

Олар өздерінің көп мазмұнды және кең ауқымды функциялары арқасында қоғамдық өмірдің барлық саласына араласады. Әр қырынан, әр саладан, әр деңгейден көрінеді. Саяси және әлеуметтік, экономикалық-нарықтық, этносаралық, дінаралық қатынастар, білім, денсаулық, тіл саясаты, төтенше оқиғалар, үлесшілер мүддесі, жарнама, сыртқы қатынастар – осылардың ешқайсысы да саяси журналистика назарынан тыс қалмауы қажет. Осы орайда саяси журналистиканың қоғамдағы қызметі жайлы танымал журналист пен саясаттанушының арасында өрбіген сұқбатқа назар аударайық: «Сұраққа бірден жауап бермес бұрын «журналистика дегеніміздің өзі механизм ретінде қандай?» дегенді қарастырып көрейікші. Бұл – ақпараттың жиынтығы мен белгілі бір дәрежеде жүйеленуі және бұқаралық ақпарат құралдарына жариялануы. Солай ғой? Ал егер біз саяси журналистика туралы айтсақ, әңгіме саяси ақпараттар жөнінде өрбиді. Ал оны қалай, қандай көзқараста беру – басқа әңгіме.

Қорытынды

Журналистика идеал постулаттар бойынша, либералдардың айтуынша объективті болғанымен, бұл саланың өзі ықпалдың жетегінде кетуге бейім контентті, яғни жаңалықтарды, сараптамаларды, жекелеген тұлғалар туралы мәліметтерді ұсыну қызметі екені жасырын емес. Тіпті сол Батыстың өзінде. Біз де одан алыс емеспіз.

«– Біздің елдегі саяси журналистиканың деңгейі қандай деңгейде? Қандай кемшіліктер бар?

– Халықаралық саясат деген түсінік бар. Яғни, бізді қоршап тұрған әлем. Әсілінде сол әлем біздің журналистердің зерттеу объектісі болу шарт. Әсіресе саяси журналистиканың, оның халықаралық бөлімі... Бірақ бізде дәл мұндай журналистика жоқ. Ерлан Қарин сияқты халықаралық саясатқа бейімделген саясаттанушылар бар. Оның сәл ертеректе Қырғызстандағы дағдарыс туралы болжам айтқанын жақсы білеміз. Ал бүгінде Фейсбуктен терроризм туралы жазбаларын оқып отырамыз. Санат Көшкімбаев сияқты мықты шығыстанушы бар,

синолог Константин Сыроежкінді де ұмытуға болмайды. Осындай тұлғалар болғанымен бізде халықаралық журналистика жоқ. Меншікті тілшілеріміз оттың ортасында жүрсе деймін ғой. Мысалы сол Мәскеуде, Киевте, Тель-Авивте, Лондонда, Токиода, Нью-Йоркте, Делиде, Бейжіңде, Африкада... Мүмкін мен айтып өткен қалаларда тілшілеріміз бар да шығар. Бірақ көзге көрінбейді. Көрінбегеннен кейін ықпал қайдан болсын?.. Бұл – үлкен кемшілік. Журналист кез келген дерек пен оқиғада бейтараптылық танытқаны абзал» деген тұщымды пікір айтады (Сайгез ақпарат, <http://saigez.kz/?author=1> 2014).

Бұқаралық ақпарат құралдарында жарияланып жататын оқиғалар бойынша ескеретін мәселелер бар. «Қайсыбір мемлекеттік органдардың немесе шенеуніктердің бұқаралық ақпарат құралдарын толық мемлекеттік билік бақылауына алғысы келетіні де, ал бұқаралық ақпарат құралдарының тарапынан, әрине, керісінше, толық тәуелсіздікте болуды аңсайтындары да бар. Әділетіне келсек, бұның екеуі де бүгінгі күнгі қоғамдық ахуалға, үрдіске сай келмейтін мақсаттар. Өйткені, Қазақстан Республикасының Конституциясында сөз және баспасөз бостандығы паш етілген, әрі еліміздегі БАҚ-тың 80 пайызы жеке меншік нысанында болып отырған жағдайда, оларды қатаң мемлекеттік бақылауда ұстау мүмкін емес және еліміздің қолданыстағы заңдары да оған жол бермейді. Сондай-ақ, масс-медиа өкілдерінің шексіз тәуелсіздік немесе еркіндік туралы пайым-тұжырымдары да, сайып келгенде, негізсіз болып шығады. Себебі кез келген ақпарат құралының құрылтайшысы – иесі бар. Оның экономикалық, әлеуметтік, тіпті, түптеп келгенде саяси мүдде-мақсаты, бағдары бар. Демек, ақпарат құралдарынан, сөз жоқ, сол мүдделерді насихаттап, соларды қорғап, әспеттеуді талап етері – басы ашық мәселе», – деп жазады саясаттану ғылымдарының докторы, профессор Н.Қалиев (Н.Қалиев, Ана тілі, 2011)

«Бүгінгі күнгі саяси және демократиялық мәдениеттің даму деңгейіне байланысты саяси журналистиканың халықты әлеуметтендіру, талдамалы, бақылау және сын, мүдделерді таныту негізінде қызмет етеді» (Chung D.S., 2008). Көп ұлтты егеменді еліміздің татулығы мен бірлігі, рухани байлығы мен адамгершілік қағидалары саяси журналистикадан сырт қалмауы керек.

Әдебиеттер

- Алаш қозғалысы. Құжаттар мен материалдар жинағы. Сәуір 1901 ж. – желтоқсан 1917 ж. // Құрастырушылар: Қ.С. Алдажұманов, А.С. Зұлқашева, т.б. – Алматы: Алаш, 2004. – Т. 1. – 552 бет. – Б. 132-133.
- Ақ жол. 1 кітап. // Екі томдық шығармалар. – Алматы, 2011. – 357 бет.
- «Астана ақшамы» газеті. Н.Ә. Назарбаев: «Мемлекеттік емес БАҚ-ның жағдайы» 2002, № 16.
- Adilet.zan.kz. «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» ҚР 1999 жылғы 23 шілдедегі №451 Заңы.
- Бурлак. С.А.Рец. На. Wolfgang Wildgen. The evolution of human language: Scenarios, principles, and cultural dynamics. (Advances in consciousness research, v. 57) Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. – xii, 227 pp. + index. // Вопросы языкознания, № 1, 2007.
- Выготский Л.С. Проблема сознания. // Выготский Л. С. Собр. соч. В 6-ти т. Т.1. – М.: Педагогика, 1982. – 487 с.
- Den Gilmor. My media. Dialog s auditoriey (My media. Dialog with auditory.)// www.coputerra.ru, 2014
- Dahlgren P. (2009). Media and political engagement: citizens, communication, and democracy. Cambridge University Press, New York.
- Жақып Б. Публицистикалық шығармашылық негіздері: оқулық. – Алматы: Қазақ университеті, 2007. – 486 б.
- Қожақеев Т. Жас тілшілер серігі. – Алматы: Рауан, 1991. – 224 б.
- «Қамшы» сайты. 2013.03.03
- Қамзин К. «Мен ұлттық журналистикаға қызмет етемін»//jurfak.kz/ 2015 жыл, мамыр.
- Қазақстан Республикасы «БАҚ туралы Заңы». «Жалпы ережелер»
- ҚР «БАҚ туралы Заңы «Жалпы ережелер»
- Қуандық Шамахайұлы. www.inform.kz/kaz/article/, 2016
- Қалиев Н. «БАҚ – азаматтық институт» // Ана тілі газеті. 2011 ж.
- Larrondo Ureta, A. (2001). The potential of Web-only feature stories, Journalism Studies, pp.188-204
- «Президент және халық» газеті. 11 желтоқсан, 2015 жыл.
- Сарсенбаев А. Новые информационное пространство РК: проблемы и перспективы. – Алматы, 1998.
- Сулеев Ж. «Сайгез» ақпарат. 2014
- Chung D.S.(2008). Interactive features of online newspapers: Identifying and predicting use of engaged readers. Journal of Computer-Mediated Communication, 13(3), 658-679.
- Singer, J (1996). More than ink-stained wretches: The resocialization of print journalists in converged newsrooms. Journalism & Mass Communication Quarterly, 83(2), 265-280.
- Thussu, D. (2007). Media on the Move: Global Flow and Contra Flow. London: Routledge.
- Tunstall, Jeremy (2007). The Media Were American: U.S. Mass Media in Decline. Oxford: Oxford University Press
- Wilson A, Bonevski B, Jones A and Henry D (2009) Media reporting of health interventions: Signs of improvement, but major problems persist. PLoS ONE 4(3):831
- <https://kk.wikipedia.org/>
- http://kazakh-tv.kz/kz/view/hi-tech/page_134514_vintera-tv
- <http://baq.kz/kknews/3809>
- <http://engime.org/s-barlibaeva-e-leiman-globalizaciya-i-konvergenciya-media-razv>

References

- Alash, 2004. – Т.1. – 552 б. В. -132-133. Alash qozgalisi. Quzhattar men materialdar zhinagi. [Alash movement. Documents and materials] Saur 1901 – zheltoqsan 1917. // Qurastiryshilar: Q.S. Қ.С. Aldazhymanov, A.S. Zулqasheva, – Almatu
- Aq zhol. 1 kitap.// Eki tomdiq shigarmalar. [Two volume works] Almatu, 2011. – 357.
- Astana aqshamy» gazetі. N.Nazarbaev: Memlekettik emes BAQ zhagdaiy [N.Nazarbayev: «State of non-state mass media»] 2002, №16.
- Adilet.zan.kz. «Бұқаралық ақпарат құралдары туралы» [Law on Mass Media of the Republic of Kazakhstan] ҚР 1999 жылғы 23 шілдедегі №451 Заңы.
- Burlak C.A. Wolfgang Wildgen. The evolution of human language: Scenarios, principles, and cultural dynamics. (Advances in consciousness research, v. 57) Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. – xii, 227 pp. + index. // № 1, 2007.
- Vugotskii L. Problema soznaniay [Problems of consciousness]// Vugotskii L.C. Cobr.sosh.6. T.1.– М.: Pedagogika, 1982. – 487.
- Den Gilmor. My media. Dialog s auditoriey (My media. Dialog with auditory.)// www.coputerra.ru, 2014
- Dahlgren P. (2009). Media and political engagement: citizens, communication, and democracy. Cambridge University Press, New York.
- Zhakup.B Publisistikaliq shigarmashilik negizderi [Essentials of journalistic mastery]: Oqylik. – Almatu: Qazaq unibersiteti, 2007. -486 b
- Qozhakeev T. Jam tilshiler serigi.[Young journalist note] – Almatu: Rauan, 1991. – 224.
- «Qamshy» saiti. 2013/03/03
- Qamzin K. «Men Ultyk zhurnalistikaga qyzmet etemin» [I serve national journalism] //jurfak.kz/ 2015. Mamir
- Qazaqstan Respublikasy «BAQ turaly Zany» «Zhalpy erezhelel»[Law on Mass Media of the Republic of Kazakhstan]

- Qazaqstan Respublikasy «BAQ turaly Zany» «Zhalpy erezhelер» [Law on Mass Media of the Republic of Kazakhstan]
Quandyq Shamahayuly. www.inform.kz/kaz/article/ 2016
- Qaliev N.. BAQ – azamattyq institute [Mass Media – Human Institute], Ana tili. 2011
- Larrondo Ureta, A. (2001). The potential of Web-only feature stories, *Journalism Studies*, pp.188-204
- «Prezident zhane Halyk» gazetі. 11 zheltoqsan, 2015
- Sarsenbayev A. Novye informasionnoe prostranstvo RK: problem I perspektivi. [New information space of the Republic of Kazakhstan: problems and prospects]. – Almatu: 1998
- Suleev Zhanibek, Saigen aqparat, 2014
- Chung D.S.(2008). Interactive features of online newspapers: Identifying and prediciting use of engaged readers. *Journal of Computer-Mediated Communicftion*, 13(3), 658-679.
- Singer, J (1996). More than ink-stained wretches: The resocialization of print journalists in converged newsrooms. *Journalism& Mass Communication Quarterly*, 83(2), 265-280.
- Thussu, D. (2007). *Media on the Move: Global Flow and Contra Flow*. London: Routledge.
- Tunstall, Jeremy (2007). *The Media Were American:U.S. Mass Media in Decline*. Oxford: Oxford University Press
- Wilson A, Bonevski B, Jones A and Henry D (2009) Media reporting of health interventions: Signs of improvement, but major problems persist. *PLos ONE* 4(3):831
- <https://kk.wikipedia.org/>
- http://kazakh-tv.kz/kz/view/hi-tech/page_134514_vintera-tv
- <http://baq.kz/kknews/3809>
- <http://engine.org/s-barlibaeva-e-leiman-globalizaciya-i-konvergenciya-media-razv>